

Oorlogshelden

Eerste druk, maart 2012
© 2012 Ben Bouter

ISBN: 978-90-484-2287-6
NUR: 344

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer
www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

BEN BOUTER

OORLOGSHELDEN

Voor Johanna en Aart.

Met dank aan Peter Driesprong voor de zeer zinvolle opmerkingen bij de kladversie, Jason voor het aanleveren van bijzondere historische informatie, Eric voor de talloze correcties en bovenal met dank aan Iris, mijn redacteur, voor de talloze waardevolle op- en aanmerkingen.

*Beter is het geheel blind te zijn,
dan een zaak van slechts één kant te bezien.*
(Indisch spreekwoord)

'De hersenen van Himmler heten Heydrich,' zei Göring met een glimlach. Mooi gezegd, dacht Reinhard Heydrich, ook al had hij ontzettend de pest aan Göring. Die dikke kop! Of was hij jaloers, omdat Göring een veel betere piloot was dan hij? Hij liep de trappen af van zijn fraaie landgoed vlakbij Praag. Zijn haar zat als dat van een jongetje dat net in bad is geweest, met een scheiding kaarsrecht als een waterpas. Keurig. In alles een heer. Schoon ondergoed, schone nagels, schone handen.

Die dikkop had hem de opdracht gegeven het jodenvraagstuk definitief op te lossen. Zo'n elf miljoen joden in Europa moesten verdampen door deportatie of welke methode dan ook. Alle middelen waren geoorloofd, weg is weg. Joden moet je ruimen als vuilnis, zelfs recyclen heeft geen zin, het verderf zit tot diep in hun poriën. Besmettelijk als een voortwoekrend virus. Alleen hun geld stinkt niet. Maar het blijft lastig: ze zoemen als muggen om je kop. Zodra je er een hebt gedood, gaan tien verse in de aanval. Onuitroeibaar. Alleen gif helpt. Dodelijk gif. Echt iets voor Göring om het hem dat in de maag te splitsen. De plannen lagen klaar en waren al voor een deel uitgevoerd. Deportatie naar Siberië, Madagaskar, Polen, vergassen, er waren nog genoeg mogelijkheden. Snelheid en efficiëntie, daar ging het om. Laat het maar aan mij over, vond Heydrich, jullie zullen versteld staan. Hij keek naar zijn glimmende schoenen. Boos was hij, toen de veter van zijn rechterschoen brak. Er waren geen reserve veters in huis. Geen dunne, alleen maar van die lompe gevlochten veters. Hij probeerde de veter opnieuw te strikken met het restant en kon de laatste gaatjes niet meer vullen. Twee reserve veters wil ik, schreeuwde hij tegen een bediende. Twee! En nooit meer minder.

Het ruimen van joden zou gladjes verlopen, daar was hij zeker van. Als iemand in staat was dit te regelen, was hij het wel. De rest was er te stom voor. Hij had er met Hitler en Himmler in oktober over gesproken. De eerste experimenten met gifgas waren hoopgevend. Himmler was bij een massa-executie geweest en vond het mooi, maar veel te traag. Honderdduizenden Oost-Europese joden waren door de moordcommando's gedood, maar je moet niet vragen hoeveel tijd, kogels en geld

dat kostte. Zo kon het niet langer. Het gifgas dat ze als experiment in Auschwitz op zeshonderd gevangenen uit de Sovjet hadden getest, werkte goedkoper en sneller. Mobiele gaskamers ingebouwd in vrachtauto's waren een hele vooruitgang, maar onvoldoende. Sneller en veel humaner voor de soldaten, dat wel. Het gaf minder emotionele taferelen, die massa-executies vormden een zware psychische belasting voor de jongens van Einsatzgruppe B. Sommige kerels stonden na afloop te huilen. Duitsers die janken om joden, het is een gotspe! Het verzwakte de moraal van onze troepen. En het kon anders. Moest anders. Mobiele gaskamers, goed idee. 'Maar ontoereikend, Reinhard, absoluut ontoereikend. Er moeten nog miljoenen joden worden geruimd. Aan jou de taak dat te regelen. We hebben haast.' Mooie klus, bij nader inzien.

En Himmler, ach die Heinrich Himmler, hij had het gevoel al een eeuwigheid voor hem te werken. Hij kon zich het sollicitatiegesprek nog goed herinneren, nota bene op de kippenfarm van Himmler in Waldtrudering. Welke gek runt een kippenfarm? Betaald met het geld van zijn vrouw. Wat zegt dat over zo'n man?

Het was op 14 juni 1931, ruim tien jaar geleden. Himmler was onder de indruk van Heydrichs aristocratische uiterlijk, 'groot, blond en met scherpe goedmoedige ogen,' noteerde hij. 'Goedmoedig,' ach, een psycholoog was Himmler zeker niet. En slecht in sport, ook dat nog. Dat brilletje, die halfbakken snor, dat kleine mondje en die vrouwelijke wangetjes als hij lachte! Reinhard kon hem makkelijk bespelen, zoveel was al snel duidelijk. Hij blufte zich door die hele sollicitatie heen. Het was goed dat Lina hem tot dat gesprek met Himmler had aangezet. Haar moeder had via via een goed woordje voor hem gedaan. Ach, schoonouders uit een aristocratisch nest, het had zo zijn voordelen.

Reinhard Heydrich kreeg de opdracht een voorstel te maken over hoe de inlichtingendienst er binnen de NSDAP uit moest zien. Na het rapport werd hij meteen aangesteld als chef van het nog op te richten instituut. Hij wond Himmler om zijn vingers. Maakte Himmler nu goede sier bij Hitler door met zijn ideeën te pronken? Was wel duidelijk dat hij de bedenker was en niet die kippenboer? Het werd tijd dat hijzelf vaker recht-

streeks met de grote baas kon praten. Adolf Hitler werd afgeschermd door een kleine elite die op meer macht uit was, en dat ergerde hem. Macht wilden ze, voor zichzelf in plaats van voor het grote rijk.

Net drieëndertig was ik, dacht Heydrich, en ik voerde al het bevel over vijftienduizend man. Er zijn er niet veel die dat kunnen zeggen. Nu moet ik deze klus nog even klaren: Tsjecho-Slowakije naar mijn hand zetten als Rijksprotector. "Breek hun verzet!" had Hitler gezegd. Dat zullen ze weten. Reinhard Heydrich liep naar de paardenstal van zijn fraaie slot Jungfern-Breschan, terwijl zijn vrouw Lina een wandeling maakte in hun enorme park. Zij hield van de natuur. Werkte graag in de tuin. Ze had niet voor niets cursussen gevolgd voor jachtopziener. Hij zag haar bukken om bloemen te plukken en keurde haar figuur. Prima wijf! Hij hield van strakke, ronde vormen. Niet te plat, niet teveel Rubens, met wel vol genoeg. En hij wist van wanten! Liefjes genoeg. Wat wil je ook als je vaak van huis bent!

Kort daarvoor vierde hij met een deel van zijn topmensen de executie van minister-president Alois Elias en vierhonderd andere vooraanstaande Tsjechen. Je moest meteen duidelijk maken waar je staat, je spierballen laten zien. Vierduizend van hen waren inmiddels gearresteerd. Mooie start. Angst doet wonderen. Hij kon tevreden zijn. Twee weken na zijn aantreden had hij al de bijnaam 'beul van Praag' verdiend. Hij kon er wel om lachen. Keihard optreden – niet dat weke gedoe – als graniet, anders krijg je niets voor elkaar. Eerst barsten, dan buigen. Duitsers laten niet met zich sollen! 'Nu Theresienstadt nog omtoveren in een efficiënt getto voor de joden, dan kunnen de transporten naar Siberië en Polen beginnen,' zei hij tegen zijn favoriete paard, 'Siberië heeft veel potentie. We kunnen daar een hoop werkpaarden gebruiken.' Hij gaf hem liefdevolle klopjes op zijn hals. Zijn passie voor paarden deelde hij met Lina. De teugels in handen, het beest je wil op leggen, al is het paard nog zo sterk; het parmantig laten lopen en springen wanneer jij dat wilt. De kracht van het beest benutten, zo moet een volk te mensen zijn. Desnoods met de zweep en een bit in hun bek.

Het getto, zo'n zestig kilometer ten noorden van Praag, zou snel model staan. Er zouden rijke en beroemde joden in worden ondergebracht onder redelijke omstandigheden. En later ook joodse veteranen en bejaarden. Dat maakte een sympathieke indruk. Maar in feite is het een afleidingsmanoeuvre: het werd gewoon een doorgangskamp richting Auschwitz. Aanvankelijk was Heydrich tegen het idee om getto's te creëren. Als je joden bij elkaar zet, zijn ze niet meer te controleren. Ze kunnen van alles bekokstoven. Je kunt ze beter herkenbaar maken, zodat ze door het volk gecontroleerd worden. Maar dit was anders: een eenvoudig opvangcentrum voor werk- of concentratiekampen. Ze hoefden er niet lang te blijven.

Reinhard Heydrich dacht aan zijn drie kinderen. Er lag een mooie toekomst in het verschiet. Het Duitse Rijk gezuiverd van alle joden. De kinderen zullen het beter krijgen, veel beter. De wereld zou er over een paar jaar heel anders uitzien. Hij was optimaal gemotiveerd, zijn rol was nog lang niet uitgespeeld. Hij stond pas aan het begin. Lina liep de stal in. Hij drukte haar dicht tegen zich aan en maakte de knopen van haar bloesje los. Ongeduldig. Gulzig. Niets ontziend.

Voorzichtig schoof Peter op zijn buik een stukje naar voren. Het stenen bruggetje voelde koud aan, maar hij merkte het niet. Hij wilde bullebakken vangen. Vandaag nog. Kees van de burens had gezegd dat ze er zwommen. Massa's. Het touwtje dat hij om het stokje had gebonden, raakte het water niet. Hij schoof een beetje op. Voorzichtig. Zijn moeder had zijn broek nog maar pas gebreid. Dagen was ze ermee bezig geweest, zoals bijna alle vrouwen in die tijd. Breien hoorde bij een voorbeeldige huisvrouw, zoals het dragen van een schort en het stoppen van sokken. Een vrouw zonder schort had het hoog in de bol of was gewoon te lui om de handen uit de mouwen te steken. Het leven was overzichtelijk toen. Geen radio, geen tv, geen krant, je wist nog hoe het zat. Hij droeg een zwarte korte broek met twee wollen bandjes die als bretels over zijn schouders vielen. Daaronder droeg hij een wollen truitje met een wit hemdje tegen het kriebelen.

Donker was het, dat water, pikdonker. Zijn blonde, lange krullen leken helemaal niet wit meer. Je kon in het donker geen bullebak zien zwemmen, maar ze zaten er wel. Kees wist het zeker en die was al twaalf. Verderop in de vaart lagen trekschuiten met stront. Hij was zelf de Veenweg overgestoken. Stiekem. Je kon makkelijk verdrinken. Oma had gisteren nog vier pasgeboren poesjes verdrongen in een zak met zware stenen erin. 'Merken ze niets van. We kunnen niet alle katten houden. We hebben er al zoveel. Ze zakken vanzelf naar de bodem, het is hier diep genoeg. Wat weet een poes van de dood?' Misschien heeft die bullebak wel een poes opgegeten. Hij keek stiekem nog even naar de overkant, om er zeker van te zijn dat niemand hem zag, en schoof nog een stukje op.

Achter hun huis was ruimte genoeg om te spelen, maar daar zaten geen bullebakken. Eerst had je het erf met een stenen schuur achter het huis. En dan had je eindeloze weilanden met kleine slootjes. Koeien, kikkers, vogels, koeienpoep, boterbloemen, paardebloemen, schrikdraad, hekken die de weilanden met elkaar verbonden, er was

van alles. Kikkervisjes ook, die van puntjes in een soort gelatinepudding veranderden in komma's met glibberig spul eromheen. Hij had ze in een jampotje gedaan om ze beter te kunnen zien.

'Het beestje eet zijn eigen pudding op om te groeien,' had mama gezegd, 'en als het op is, kan hij zwemmen.'

Het beestje had eerst een dikke kop en dan kreeg hij achterpootjes, voorpootjes, het staartje verdween, hij kleurde groen en even later kon hij een beetje springen.

'Dat heeft de Heere mooi gemaakt, hè jongen?'

'Maar nu heeft hij geen pudding meer om te eten!'

'Nee, nu eet hij kikkervoedsel: hommels, libellen, vliegen en wespen.'

Peter vond kikkers ineens niet aardig meer.

'Maar die heeft de Heere toch ook gemaakt?'

Helemaal aan de rand van het weiland, heel ver weg, was het spoor. Zo nu en dan reed er een trein overheen. En tussen het spoor en de snelweg van Utrecht naar Den Haag, lagen de weilanden, heel veel weilanden. De snelweg brak Nootdorp en de Veenweg in tweeën, al kon je gemakkelijk naar de andere kant lopen via het viaduct. Aan de andere kant had je de grote katholieke kerk, de kleuterschool en de paardenrenbaan. Hij mocht alleen maar in de weilanden spelen als zijn zus erbij was, of een van de buurkinderen. Niet dat het er gevaarlijk was, het was een rustig, vredig dorp waar nooit iets bijzonders gebeurde. De Veenweg was lang met veel vrijstaande huizen, ver uit elkaar. Een kaasboer, kippenfarm, melkboer, fietsenmaker, ach er was van alles, maar bovenal was er rust. Mensen maakten een praatje, knikten vriendelijk als ze langs fietsten en namen hun hoed af, hielpen elkaar als het nodig was, en roddelden zoals dat hoort. Echte geheimen waren er nauwelijks. Familieruzies werden als vanzelfsprekend in stand gehouden. Je wist waar je aan toe was, wie je vrienden waren en wie je met de nek moest aankijken. En al wist je dat veel verhalen waren verzonnen – uit wrok of wrevel, of om de aandacht af te leiden – het was rustgevend het maar zo te laten. De werkelijkheid achter de

façades, de vuile was, werd soms met de mantel der liefde bedekt en soms op een mestkar door het dorp gereden. 's Avonds, onzichtbaar, geruisloos. Je merkte het pas als je de volgende dag bij de slager werd genegeerd. Maar de dag daarop, als niemand het zag, werd je gezegd welke schandelijke verhalen er werden rondverteld. Hoe durven ze! Dat moeten zij nodig zeggen! Weet je wat die lui in de oorlog deden?

Gisteren was Peter nog in het weiland met Ria, z'n buurmeisje. Het was zalig zomerweer, ze zaten aan de rand van een slootje paardebloemen te plukken toen Ria ineens haar witte broekje met hartjes naar beneden deed en haar gebloemde rokje optilde. Met Ria mocht hij wel het weiland in, dat was een keurig meisje had mama gezegd. Altijd beleefd en met van die guitige ogen. 'Kijk maar, bij mij ziet het er anders uit,' zei Ria en draaide zich onbeschaamd om, zodat hij eerst haar ronde billen zag en toen haar voorkant. Haar navel, die als een tumtum op haar buik zat geplakt, en... voor de zekerheid wees ze nog even op het grote verschil tussen hem en haar. Hij had zijn gebreide broek aangehouden, hij wist heus wel wat daaronder zat. Hij was al vijf en niet gek, maar hij kon zijn ogen niet van haar afhouden, al keek hij zogenaamd meteen de andere kant uit. Of beter, hij draaide zijn hoofd van haar af, maar zijn ogen naar haar toe. Hij was nog nooit met zijn zusje in bad geweest, had nog nooit een bloot meisje gezien. Hij schrok en bloosde, voelde afkeer, maar tegelijkertijd, het was zo bijzonder, zo raar en mooi, zo fout en goed tegelijk. Hij zou zich het voorval nog tientallen jaren later herinneren, als een kostbare onthulling van een ander bestaan, een ander wezen, zo dichtbij en toch zo veraf, een wezen waarvan hij nog zo weinig wist. Spannend was het en eng tegelijk. Je kon zoiets niet aanraken, dat mocht helemaal niet. Dat was niet goed. Kijken was al fout, hij wist het zeker, al had moeder er nooit een woord met hem over gewisseld. Het mocht niet van mama en al helemaal niet van de Heere. Ria vond het prima. Die was katholiek, zoals iedereen in Nootdorp. Die mocht alles. Maar Peter was protestant. Zijn ouders waren de enige niet-katholieken van het hele dorp. Niks beelden en kruisen. 'De Heere vindt dat een gruwel,' had dominee in een preek gezegd, 'het is vreselijk in de handen van de Heere God te vallen; ze zullen branden in de hel. Eeuwig

branden'. 'Brrranden'. Peter kreeg het er koud van. De dominee kon de letter R heel lang volhouden, 'de duivel gaat rond als een brrrriese leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden.' De ogen van de dominee keken dan onderzoekend de koude kerk in, alsof hij zelf op zoek was. Het liefst was Peter onder de kerkbank gekropen. De predikant stond boven de kerkgangers op een soort balkonnetje, keek langdurig rond en zei vervolgens: 'En ook hierrrr, in onze omgeving, lopen duivelskunstenaars rond. Op zoek, telkens maar weer op zoek. Misschien naar u, naar jou... En voor zijn gevoel, wees de dominee dan naar hem, naar Peter.

Maar in de kerk waren geen beelden, zoals bij Ria. Als mensen beelden in huis hebben, bezoekt de Heere de kinderen tot in het vierde geslacht. En als de Heere je bezoekt, moet je oppassen. De Heere kon maar beter wegblijven. Dat had hij tijdens het Bijbellezen van Job wel begrepen. Hij kon zijn oren niet geloven toen vader het voorlas. Die arme Job was heel rijk, hij had een vrouw en ezels, veel kamelen, koeien, schapen en kinderen, veel kinderen – net als de burens – en hij was heel aardig. Maar toen ging God hem op de proef stellen. Waarom God dat nou per se wilde, wist hij ook niet, vader had daar niets over gezegd. Dan ben je aardig voor iedereen en dan is het nog niet goed. Bijna heel zijn familie ging dood, al zijn kinderen en zijn dieren en zijn neefjes en nichtjes, hoewel, dat laatste wist hij niet zeker meer. En toen was God nog niet tevreden en heeft hij Job doodziek gemaakt. Hij kreeg bijna alle ziektes die je maar kon bedenken, schurft, cholera, de pest en ook nog melaatsheid. Misschien was hij ook nog verkouden, maar dat wist Peter niet meer zeker. 'Als de Heere straft doet hij het goed,' had vader gezegd, 'als het nodig is stuurt hij de Satan op je af.' Vader kon heel streng kijken als hij dat zei, net als de dominee. Als hij boos was, bewoog het zwarte, glimmende knoopje van zijn stropdas onder zijn grote adamsappel. 'Als het nodig is stuurt hij Satan op je af,' zei vader nog eens, harder dan eerst, en wees met zijn kromme wijsvinger naar Peter, terwijl hij hem recht aankeek. 'Satan, Peter!' Hij kwam nu dichterbij met zijn hoofd, zodat Peter de geur van spruitjes opnieuw rook, maar nu uit vaders mond. Hij hield niet van spruitjes. 'En toch ging Job niet klagen en daarom gaf God hem

alles weer terug.’ Vader klapte het boek dicht en glimlachte; hij vond het leuk verhalen spannend te maken. Peter was opgelucht. Ook over de Heere. Job kreeg allemaal splinternieuwe kinderen, maar zijn oude vrouw bleef. En hij leefde nog heel lang en gelukkig.

Maar Ria van de kippenfarm deed maar wat. Hij had het zelf gezien toen hij een keertje bij haar mocht blijven slapen. Dat mocht eigenlijk niet van de kerk, katholieken moest je mijden, maar omdat er geen protestanten in het dorp waren, kon vader er soms niet onderuit. Wie weet waren ze te bekeren! Ze zaten wel met z’n twaalfen aan tafel, zoveel kinderen hadden de burens. Een hele lange tafel, of eigenlijk een tafel die ze konden uitschuiven en in het midden trokken ze de tafel ook nog uit elkaar en dan klapten ze zomaar van onder de tafel er weer een stuk tussen. Hij had zijn ogen uitgekeken. In het huis stond een Mariabeeld met een kaarsje ervoor en er hing een kruis aan de muur, met een treurige Christus erop gelijmd. Peter werd daar altijd een beetje somber van. Hij had vaak het idee dat Jezus hem aankeek. Het was alsof hij tegen hem sprak. ‘Haal jij me er nou eindelijk eens vanaf, Petertje Smolders! Je weet toch dat het niet goed is?’ Ria had hem het hele huis laten zien. Jezus was een paar maal van zijn kruis gevallen. Er zaten barsten in zijn rechterbeen en op zijn voet, dwars door het gat heen. Wie hangt Jezus nou ook aan een spijker? Er zaten ook al spijkers door zijn handen en voeten. Ria zei dat ze Jezus weleens met opzet had laten vallen om te zien of hij zou opstaan. Dat kon hij. Maar hij bleef stokstijf liggen, ook toen Ria hem met haar voet een zetje gaf. Het kruis schuurde over de stenen vloer, maar Jezus gaf geen kik. Ze moest het eens voorzichtig met Maria proberen, misschien zat daar meer beweging in. In de achterkamer stond nog een beeld van Christus, je kon hem door de schuifdeuren heen zien staan. Die durfde ze geen zetje te geven. Ze hadden de Messias van oma geërfd. De Verlosser moest in de familie blijven. Een antieke god is waardevoller dan een nieuwe.

Buurvrouw Geertje droeg altijd een leuk schort over haar jurk en een zwarte ronde bril. Haar lippen waren knalrood. ‘Slangenkoep smeren ze erop,’ had vader gezegd, ‘alsof God de mens niet mooi genoeg

gemaakt heeft.’ Maar Peter vond de buurvrouw aardig, echt een mevrouw. Ze zag er ook altijd zo mooi uit. Ze leek wel een koningin. ‘Nel zet jij de pan met soep vast op tafel,’ zei de buurvrouw tijdens het bidden tegen de oudste zus van Ria. Tijdens het bidden! Ze hadden hun laatste kruisje nog niet geslagen of ze waren al volop aan het kletsen en aan het klieren. Dat hoefde Peter thuis niet te proberen. Bidden is spreken met God, en de Heere is altijd ernstig. Die houdt helemaal niet van grappen. In de hemel zingen ze voor de troon en er zijn gouden straten en mooie rivieren met kristalhelder water dat je mag drinken, maar lachen is er niet bij. Daar is helemaal geen tijd voor of zou het door de grote heiligheid komen? Vaag hoopte hij dat er wel knikkerputjes in de gouden straten zouden zijn. Of dat je met een step of fiets over de straten mocht rijden. Wat moet je daar anders de hele dag doen? Hij mocht nu ook al niet op zondag buitenspelen; zijn kleren konden vies worden en ze moesten wel twee keer naar de kerk. Zouden ze dan elke dag naar de kerk moeten? Soms sloeg hij in gedachte tegen een tol die zo hard wegvloog dat hij de vleugel van een engel raakte. Het bleek de vleugel van de dominee te zijn, die het meteen aan God ging vertellen. De Heere kon er gelukkig wel om lachen. God was wel aardig, wist Peter, hij had ons zomaar gratis en voor niets geschapen, misschien omdat hij zich verveelde of zo, maar hij deed het wel. Volgens Ria had God ook de negers en indianen geschapen, maar die wisten dat nog niet en daarom ging haar broer het hun later vertellen in de missie. Maar waarom God de meeste mensen naar de hel stuurde? Dan had hij ze beter niet kunnen maken! En waarom maakte God nou ongelukkige kinderen, zonder benen enzo? ‘Omdat die benen uitverkocht waren,’ zei Ria, ‘nogal wiesdes!’

Hij probeerde zich weleens een voorstelling van God te maken, maar dat lukte helemaal niet. ‘Kijk maar eens heel snel naar de zon,’ had vader gezegd, ‘heel snel en dan meteen weer je ogen dicht.’ Het was op een zondag na de kerkdienst. Ze hadden de fietsen net in de schuur gezet, achter het huis. Hij probeerde heel voorzichtig door zijn oogharen heen te kijken naar de zon en deed zijn ogen daarna weer stijfdicht. Alles werd helemaal rood. ‘Nou,’ zei vader ‘en de zon is maar

een kaarsje bij de Heere vergeleken. Daarom kan niemand de Heere zien, tenzij je in de hemel bent, dan kan het wel. Daarom wil papa later graag bij de Heere zijn. Hem zien is het mooiste dat er is. Eeuwig bij de Heere God zijn, dat is geweldig jongen. Dan zijn we als engelen. Snap je?’ Hij snapte het niet. Dragen engelen dan een speciale zonnebril? Hij kon zich nauwelijks voorstellen dat de Heere er blij mee zou zijn als vader voor hem zou zingen. In de kerk stond hij het liefst naast zijn moeder.

Maar hij mocht wel altijd het laatste woord zeggen als vader klaar was met Bijbellezen. Vader had daar een speciale stem voor, net als de dominee. Het maakte hem soms bang. ‘En uw hemel die boven uw hoofd is, zal koper zijn, en de aarde die onder u is, zal ijzer zijn. De Heere uw God zal pulver en stof tot regen uws lands geven; van den hemel zal het tot u neerdalen, totdat gij verdelgd wordt,’ las vader en gaf toen met zijn vlakke hand een klap op tafel. ‘Wat waren de laatste twee woorden? Nou?’ Hij was in het begin een beetje bang dat hij niet had opgelet, en dan de straf zou krijgen die vader net had voorgelezen.

Onder het bidden zat Ria met haar ogen dicht iets voor zichzelf te mompelen. ‘Ik hoef geen soep,’ zei ze ineens hardop en ging toen weer verder met bidden. Intussen zette Nel de pan hete soep op het tafelzeil met rooie bloemen. Iedereen in het dorp zei dat Nel sprekend op Peters vader leek. ‘Die protestant probeerde een mooie katkoliek in bed te bekeren,’ zeiden ze, ‘met woord en zaad’.

Nel was vrij lang, had mooi golvend blond haar, lachte charmant met volle lippen en had een ronde boezem. Vierentwintig was ze nu en klaar met haar studie geschiedenis. Nog even en ze zou gaan trouwen. Een slimme zelfstandige meid die helemaal haar eigen weg was gegaan. Ze was op kamers gaan wonen in Leiden en ontmoette daar Ton, die in dezelfde periode aan de toneelschool in Amsterdam studeerde. Ton kwam uit een echt rijke familie van kunstenaars en toneelspelers. Ze organiseerden bij hem thuis culturele avonden met musici en dichters. Nel was op slag verliefd, niet alleen op Ton, maar ook op zijn hele familie. Omdat Nel al jaren niet meer in het dorp woonde, gingen de wildste verhalen rond. Afgunst heeft veel fantasie.

‘Geef ons heden ons dagelijks brood,’ bad de buurman hardop bij het warme middageten.

‘Niet op het zeil!’ schreeuwde de buurvrouw vanuit de keuken, ‘dan smelt het’.

‘En vergeef ons onze schulden, maar verlos ons van den boze. Amen, eet smakelijk.’

Buurman zat nu aan tafel, maar meestal zat hij in een speciaal karretje. Een rare driewieler met een kettingkast bovenop, met trappers waaraan hij kon draaien met zijn armen. Hij miste zijn rechterbeen en was kaal, maar hij kon wel gewoon praten. Volgens een deel van het dorp had hij het been tijdens de oorlog verloren, omdat hij actief was in het verzet. ‘In het verzet tegen wie en wat?’ vroegen de anderen. Hij zal tegen de vijftig zijn geweest, aan zijn wenkbrauwen te zien. Peter vond het een enge man. Hij was veel ouder dan de buurvrouw, had rare grote oren en keek zo gek. Je wist nooit naar welk oog je nou moest kijken. Toen Peter op een keer, na het eieren rapen, de houten biljartschuur binnenliep, hingen er wel vijf dooie konijnen boven het biljart. Helemaal kaal. Alleen aan hun poten zat nog een pluk haar. Hun koppen waren veel kleiner dan hij had gedacht en bleekrood. ‘Ik sla ze gewoon dood met mijn stok,’ zei de buurman. ‘Kijk, met de kromme kant waar ik nu mijn hand op hou. Dan sla ik hem hard in zijn nek en dan is hij dood. Wil je het zien?’ Hij tilde zijn stok op. ‘Soms spartelt hij nog even, en dan sla ik hem met zijn kop tegen de muur.’

De jongens in de schuur lachten om het angstige gezicht van Peter, die het hele tafereel meteen voor zich zag. Hij werd er naar van. Een van die jongens had op een keer gevraagd of Peter door zijn ogen kon roken. ‘Nee,’ had hij aarzelend gezegd. Hij kon zich daar geen voorstelling van maken. ‘Jawel, dat kan je wel. Doe ze maar eens dicht dan zal ik het je laten zien.’ Hij deed voorzichtig zijn ogen dicht. ‘Stijf dicht!’ zei een jongen die er bij was. De andere jongen nam een flinke trek van zijn sigaret. ‘En nu open!’ Hij blies een grote wolk rook in zijn ogen. Ze moesten er hard om lachen. Het waren dezelfde jongens die bij de boerderij naast hun huis mussen probeerden dood te schieten met een buks. Soms waren ze wel een uur bezig. Als het lukte,

hadden ze het grootste plezier. Voor de grap hadden ze een keer de buks op hem gericht en 'pang, pang, pang,' geroepen. Hij was meteen naar binnen gerend.